

1. La música, la dansa i les festes populars. De 3 a 8 anys.

MOVIMENT
DE CENTRES
D'ESPLAI
CRISTIANS

1. Presentació: La festa

'Festa' és un mot que al llarg de la història ha multiplicat enormement les seves accepcions.

Avui parlem de la festa de Nadal, de la festa major, de la festa de l'esport, de les festes gastronòmiques, de la festa que es va fer a la discoteca el cap de setmana, de la festa xinesa de port aventura, de la festa del gremi de pagesos, de la festa del barri, de la festa de final de curs a l'escola, de la festa de l'escuma, de la festa del club Súper3, de la festa de la cervesa que organitza el bar de la cantonada... Vivim en una festa perpètua en el sentit més banal de la paraula.

La nostra societat, la nostra llengua, ha agafat un mot preexistent amb un significat ben concret i li ha atorgat unes noves fronteres molt més àmplies. La indústria del lleure i el consum

ha estat determinant en l'extensió del concepte inicial i en la multiplicació del seu ús.

Aquest fet ha comportat que diversos estudiosos hagin opinat que la festa, en el seu sentit inicial, ha desaparegut. Tanmateix, les nombroses pàgines que descriuen les festes o que diversos investigadors han dedicat per parlar i opinar de les festes i les celebracions que tenen lloc en el territori català, evidencien que alguna cosa seguim commemorant any rere any, en múltiples dates. I és que probablement, el que avui vivim les persones no és el mateix que fa cinc, cent o cinc-cents anys, perquè la festa és, abans que res, un cos viu i, per tant, en constant moviment. Això explica la mateixa banalització del seu significat.

2. Criteris essencials de la festa

Una festa, primer de tot és una **celebració** i aquest caire de celebració sempre hi és present.

La segona característica de la festa és que comporta un trencament amb la quotidianitat, és a dir, comporta una **pausa**.

Una altra característica que ens remet al context de la festa és que comporta una **identitat** (sola o compartida) i, a més a més, una **cerimònia** o un motiu de ser.

Sense aquesta litúrgia, la festa deixa de ser-ho; és a dir, si trenquem la part formal o cerimonial, deixa de tenir sentit.

Un altre aspecte molt important de la festa és la **participació**.

Si ets en una festa i la mires des de fora sense intercedir per res en el seu desenvolupament, no la vius i no formes part d'aquest ritual.

Per últim i lligat a la participació, hi ha la **representació** de cara enfora; el tarannà, la imatge visual...

Totes les característiques que formen part i determinen la nostra identitat són motiu de festa (tu mateix, la teva família, el poble, la comarca... i alhora també les teves aficions personals i el pensament polític).

Amb la festa, reconstruïm la nostra identitat, tant personal (qui ets), com social (a qui convides).

3. El calendari de festes

Les festes, repartides al llarg de l'any, es classifiquen en dos tipus segons el seu sentit. Hi ha dos tipus de calendaris:

- El solar, que té les dates fixes.
- El lunar, que és mòbil i mai no s'escau a la mateixa data.

De totes maneres, però, el calendari festiu té un inici i un final marcats i inamovibles, on el punt d'inflexió és el Nadal.

Per Nadal tot comença (el tió i l'arbre es carreguen de fruits nous) i segons la religió cristiana, que és la que hem adoptat tradicionalment en la nostra societat i la nostra cultura, per Nadal neix el Sol, que és Jesús.

La Setmana Santa s'associa al renaixement del sol, amb la primavera i la floració del medi natural, però el punt culminant de l'efervescència d'aquest sol és per Sant Joan, on encenem la foguera per allargar la llum del sol durant tota la nit. A més a més, se li demana al sol que porti fecunditat a les terres.

Per tots sants, en canvi, tot mor; la terra no fa fruit, i nosaltres recordem els nostres morts per acompanyar la terra en la seva tristesa. Les nostres tradicions donen sentit a les nostres vides i ens aporten una identitat.

A continuació explicarem quatre de les festes populars que hem considerat com a més comunes en el dia a dia dels infants:

La Castanyada
El Nadal
El Carnestoltes
Sant Jordi

Tanmateix, les escoles i els esplais també realitzen treballs relacionats amb la festa local de la població o d'alguna tradició, com Sant Antoni, La Candelària... D'altres realitzen la jornada de portes obertes, la nit dels mussols o d'estels, dijous gras, el dia del teatre, la setmana cultural, les sortides de colònies, visites lúdiques i/o culturals, festes solidàries...

4. Les quatre festes més populars

4.1 LA CASTANYADA

4.1.1 DESCRIPCIÓ I ORIGEN DE LA CASTANYADA

L'arribada de la tardor suposa una transformació de la natura: les fulles canvien el seu color, es tornen grogues, vermelles i marrons, comencen assecar-se i el vent les arrenca dels arbres. Els prats també groguegen i les flors es panseixen. Les castanyes maduren i cauen dels arbres, mentre que, a finals de setembre i fins al novembre, en què arriben els primers freds, després dels calorosos dies de pluja, surten i creixen els bolets al bosc. També les nits es van allargant, enfosqueix més aviat i els dies es fan més curts i freds.

Paral·lelament a aquestes transformacions naturals, s'intensifiquen les feines del camp, començant així un nou cicle agrícola, i els pastors, a causa del fred, baixen de la muntanya per posar el bestiar als estables. Aquestes circumstàncies ambientals determinaven un canvi de comportament dins els costums de les antigues societats agràries i ramaderes que durant tota la temporada tardoral i d'hivern se submergien en un món tancat que propiciava les relacions familiars i unes reflexions sobre certs valors culturals. Un d'aquests valors, el de la mort, pren una importància fonamental, i explica en certa manera l'ordre de celebracions de tipus familiars que ara ens ocupa: la festa de Tots Sants.

Aquesta celebració té els seus orígens històrics a principis del segle VII, quan el Papa Bonifaci IV (609) en comptes de fer enderrocar el panteó de Roma, temple pagà dels déus que Marc Agripa havia fet construir en honor de Júpiter, el va purificar i el va consagrar en honor a la Verge i a Tots els Sants Màrtirs. Tot i que fou el papa Gregori IV, dos segles més tard, qui designà l'1 de novembre per a la celebració d'aquesta festa per a tot l'Occident cristià. A finals del segle X –per influència de l'ordre de Cluny– s'afegí a aquesta festa una altra dedicada a pregar pels fidels difunts. És per això que, en el calendari litúrgic, després del dia de Tots Sants se celebra el dia dedicat als difunts.

L'origen popular, però, d'aquesta festa sens dubte s'impregna, pel marcat caràcter cristià de les societats abans esmentades, de totes aquestes connotacions religioses, encara que les transforma en funció de tradicions més antigues o senzillament per derivacions de tipus estacional. Així, la castanya, que juntament amb els moniatos i altres fruits secs són propis d'aquesta estació, esdevé tradicionalment un protagonista d'aquesta festa.

Era freqüent des del començament de la tardor veure pels carrers parades de castanyes i les castanyeres amb els seus paraments característics (fogó, llum, sacs plens de castanyes i draps de llana per mantenir les castanyes ben calentes) i els seus vestits (faldilles amples, davantal i mocador gros), reclamant l'atenció sobre els seus productes:

“Calentes i grosses,
qui en vol, ara que fumen?”

I que la gent menuda parodiava:

“Calentes i pudentes,
De les vuit les set dolentes.
De les vuit les set dolentes,
qui en vol, ara que fumen?”

La referència a vuit castanyes és perquè aquesta era la quantitat que en donaven a Barcelona per un “quarto” fins que l'Ajuntament els va fer pagar un cànon de venda i varen haver de reduir el nombre de castanyes per paperina.

Així, els costums populars d'aquesta festa són principalment de tipus gastronòmic: “ Per Tots Sants, castanyes i panellets”, segons la dita popular.

Antigament i en molts pobles, es feia la castanyada en comú i al voltant d'una foguera es menjaven les castanyes i es bevia vi, costum que encara perdura i que es manifesta en una mena d'obligació de menjar col·lectivament panellets, per una banda, i les castanyes torrades i els moniatos escalivats per l'altra, acompanyats de vi dolç, malvasia o mistela.

Sembla ser que aquesta celebració col·lectiva és un aspecte residual de l'àpat funerari que envolta el culte als morts, ja que era usual en les religions primitives la celebració d'àpats al voltant de les tombes dels avantpassats; i així com les castanyes són el fruit del temps, els panellets són un record dels antics pans votius que s'oferien als morts per al seu viatge cap al més enllà. Aquests pans estaven fets amb productes d'aquesta època de l'any i que no es descompassaven, com ara els panellets.

L'endemà de Tots Sants és el dia commemoratiu dels morts o fidels difunts i tradicionalment coincideix amb el període de la sembra. Aquest fet es relaciona amb el fet que els pobles antics creien en la resurrecció de l'ànima i veien una certa analogia d'aquesta amb les llavors soterrades i els ressorgiment de les espigues pletòriques de gra. A partir d'aquesta convicció, es generen creences i ritus de caràcter màgic que establien una relació entre els difunts i les llavors.

4.1.2 PROPOSTA D'ACTIVITATS

LA CASTANYADA

NOM DE L'ACTIVITAT, BLOC 'TALLER': LA CASTANYADA, BALLADA

Edat participants: 8-9 anys

Objectius:

- . Conèixer les característiques de la festa de la castanyada.
- . Conèixer l'origen i el perquè de la dansa de la castanya.
- . Gaudir del fet de ballar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.
- . Fer grup.

Grups

El nombre de participants ha de ser nombrós (de 10 a 30), i per ballar la dansa necessitarem parelles de nen i nena, però no és indispensable.

Material necessari:

- . Espai ampli (exterior o interior) i lliure d'objectes
 - . Equip de música
 - . Fragments musicals
 - . Enregistrament de la cançó o música en directe.
- "El Galop, danses catalanes i jocs dansats"

*Ed. TRAM, El sac de Danses
La Castanya; El Galop2, núm.12*

Descripció a grans trets del que es vol fer: l'activitat en si proposa celebrar la festa de la castanyada amb els infants de l'esplai, utilitzant el recurs educatiu de la dansa i l'expressió del cos.

Seqüenciació de l'activitat: (proposta didàctica)

Durada: tres hores, una tarda d'esplai.

ACTIVITAT 1: ENDEVINALLES

Per motivar l'activitat, presentem als infants l'ingredient bàsic de la festa de la castanyada, amb una o dues endevinalles. Quan ho hagin descobert, els diem que per poder coure les castanyes, com antigament es feia als pobles, haurem de ballar una dansa, i així celebrar tots junts la festa.

Té pell com les persones
i és bona per menjar,
surten quan comença el fred
i en donen per tot l'any.
(la castanya)

Tres vestits has de llevar-me
ans d'arribar-me a la pell:
el primer, punxant-te els dits,
el segon, foc encenent;
el tercer és la camisa
i al moment em queda tret.
Calentoneta t'agrado,
I, per fer-me passar el fred,
a les brases em condemnes
per a satisfer el gust teu.
(la castanya)

ACTIVITAT 2: EXERCICIS D'EXPRESSION I ESCALFAMENT

Per escalfar el cos i posar-nos en moviment, proposem als nens el joc següent:

Repartits equitativament en dos grups, o bé tots alhora, escollim una persona per representar mitjançant la mímica els següents refranys populars lligats al tema de la castanyada i la tardor, que estaran escrits en algun suport per donar-los pistes a l'hora d'endevinar-los:

- Fins que els castanyers siguin florits, no us tragueu roba del llits.
- Qui no juga no torra castanyes.
- Uns treuen les castanyes del foc, i altres se les mengen.
- Per Tots Sants, castanyes i cargols amb banyes.
- Per Tots Sants deixa el vano i treu els guants.
- Per Tots Sants, capes i mocadors grans.
- Per Tots Sants, els blats sembrats i tots els fruits a casa guardats.

Amb un fragment musical de suport, que ens evoqui una escena de fred i tardor, proposem als infants, les escenes següents:

- Imitar els moviments de la castanyera que va al bosc, sacseja l'arbre, cauen les castanyes, les torra i les ven als nens que hi van a comprar-les.
- Representació de fenòmens atmosfèrics de la tardor: pluja, vent, fosc, arbres que perden fulles...
- Representació del fred i de com abrigar-se: fregar-se i escalfar-se les mans, tremolar de fred, posar-se la bufanda, els guants...

ACTIVITAT 3: DANSA DE LA CASTANYA

Proposem als infants aprendre la dansa de la castanya, per poder coure les castanyes i celebrar la castanyada tots junts.

Descripció i origen de la dansa:

En alguns pobles del Pallars, el dia de Tots Sants, es passava per les cases del poble a recollir castanyes, que posteriorment es torraven a la plaça, i tothom participava de la festa.

Molt sovint, es ballaven danses com la de la castanya, on els balladors joves aprofitaven el decurs de la dansa per agafar-se de les mans amb la parella. Els músics, no massa participants d'aquesta modernitat, deixaven de tocar fins que els vailets es deixaven anar.

Lletra:

(la lletra d'aquesta cançó, anava variant any rere any)
Vora el foc tinc la mainada,
que castanyes fa torrar,
quan estiguin bufadetes
el gatet hi jugarà,
el gatet hi jugarà,
el gatet hi jugarà.

La castanya reinflada
pega bot i fuig del foc;
Qui té la sort d'agafar-la
no ha d'anar a plegar-la a l'hort,
no ha d'anar a plegar-la a l'hort,
no ha d'anar a plegar-la a l'hort,

Estructura musical: A A B

Blocs de moviment:

Posició inicial:

Dos cercles concèntrics de parelles encarades. Els nens a dins amb les mans a la cintura, i les nenes a fora amb les mans agafades a la faldilla.

Estructura i passos de dansa:

. A la primera i segona frase musical (A A) fem el pas de l'espolsada, que consisteix a llançar el peu dret per davant de l'esquerre, mentre ens recolzem sobre l'esquerre, i el mateix a la inversa.

. Quan la frase musical diu: bu-fa-**DE**-tes, posem els peus junts. Quan diu: el ga-**TET**, piquem una vegada amb les dues mans, i quan diu: hi ju-ga-**RA**, piquem una vegada amb les dues mans de la parella.

. En la repetició de la frase (B), ens agafem amb la dreta de la parella a l'alçada de les espatlles, i fem un molinet amb pas de galop d'una volta sencera, i en retornar al punt de partida, ens desplaçem una mica cap a l'esquerra, i quedem canviats de parella.

. Repetim la dansa fins que totes les nenes han ballat amb tots els nens.

Orientacions didàctiques:

. Cal treballar molt bé la melodia de la cançó per tal d'aturar-nos en el moment precís. Per tant, proposem als nens l'audició de la cançó, mentre portem la pulsació damunt les cuixes.

Quan ens trobem amb els accents coreogràfics de la cançó, podem picar tres cops de mans.

. També podem escoltar la cançó i posar-nos drets en el moment de l'aturada.

. Ens podem posar les sabates a les mans i, agenollats a terra, fem la seqüència de moviments com si les mans fossin els peus.

. Per practicar els canvis de parella, podem fer-ho amb les sabates dels nens en dos cercles concèntrics, o bé en una filera. Els diem on han d'anar a parar amb el gir i ho practiquem.

Hi ha tota una sèrie de balls recollits per Joan Amades al Costumari català que fan referència al temps de la tardor i la castanyada, com són el ball del forn i el ball dels collidors de castanyes.

Avaluació:

Objectius:

. Conèixer les característiques de la festa de la castanyada.

. Conèixer l'origen i el perquè de la dansa de la castanya.

. Gaudir del fet de ballar en grup.

. Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.

. Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.

. Fer grup.

4.2. EL NADAL

4.2.1. DESCRIPCIÓ I ORIGEN DEL NADAL

La festivitat del Nadal és, per a la nostra cultura, la més important de totes. No en va, entorn d'aquestes dates, es concentra el major nombre de festes i celebracions de tot l'any: Nadal, Sant Esteve, Cap d'Any i els Reis d'Orient, en poc menys de vint dies que, en el calendari escolar, acadèmic i polític són totalment festives. Cal afegir altres tradicions com el dia dels Innocents, l'home dels nassos (dia 31) o el dia 1, un dels dies de l'any que menor activitat registra en tots els sentits. Però aquestes festivitats, a més a més, tenen un color especial: pessebres, arbres de Nadal, tions, cavalcades, llums, decoració, tiberis, neules, torrons, cava... d'on ve tot aquest enrenou i quan va començar? La resposta no és "quan va néixer Jesucrist". Primer, perquè els historiadors no saben ben bé la data exacta del seu naixement, però la tradició popular l'ha feta bona. Molt més im-

portant que això: perquè l'origen de les festes que se celebren en aquestes dates és pagà i la seva antigor es perd a la nit del temps.

El Nadal (dia 25 o 24 a la nit) cau molt a prop del solstici d'hivern (20-23 de desembre), és a dir, quan comença l'hivern. Antigament era un dels dos dies més importants de l'any, ja que era el moment en què el sol arribava al seu punt mínim, és a dir, quan el dia era més curt i el sol s'aixecava menys al cel.

A les cultures agràries, aquest punt era vital. Tot depenia del sol i si no revifava, tot moriria. Per tant, devien tenir un cert temor veient com el dia s'escurçava cada cop més i més, les fulles dels arbres morien i començaven a caure les primeres nevades. Poc després, el dia ja s'allargava i tothom podia respirar tranquil: era temps de festa grossa. Aquest és l'origen de les celebracions del solstici.

Les festivitats del solstici són universals: quasi totes les cultures en tenen, en especial, aquelles on les estacions de l'any estan força diferenciades (al nord i al sud dels tròpics). Els romans tenien les saturnals, que se celebraven una mica abans (si tenim en compte la correcció gregoriana del calendari), on la disbauxa imperava i tothom podia fer de tot. De fet, aquestes festivitats s'assemblaven més al nostre carnestoltes.

La festivitat més semblant al Nadal era la mitraica, centrada en el culte a la divinitat oriental Mitra, representada com un sol. Notabilíssimes són les coincidències entre els símbols del mitraisme i del cristianisme pel que fa al Nadal. De fet, l'antiga Església va absorbir la seva simbologia a fi de poder-la combatre, ja que el mitraisme era una religió molt difosa entre els militars romans.

Aquesta festivitat se celebrava el dia 25 de desembre i com que el Nou Testament no especificava clarament quin dia va néixer Crist, es va aprofitar aquesta data ja que es mataven dos ocells d'un tret: s'assimilava el simbolisme mitraic i se celebrava el naixement de Jesús en unes dates tradicionalment festives per marcar el solstici d'hivern.

També el solstici d'hivern ha tingut una vessant més pràctica. Els pagesos comptaven les dates per plantar, recollir, dallar, etc., segons un calendari basat en fets naturals (solsticis, llunes, etc.) que el cristianisme també va assimilar. Així, la celebració de l'onomàstica de molts sants catòlics tenia una finalitat pràctica i són innumbrables les dites que relacionen un sant o santa amb un fet del camp o climatològic: per Santa Llúcia, un pas de puça (referint-se a la durada del dia); Sant Climent porta l'hivern...

4.2.2. PROPOSTA D'ACTIVITATS

En el bloc del Nadal, us proposem un recull de nades catalanes editades en forma de cançoner que s'adjunta en aquest dossier perquè sigui pràctic i el pugueu imprimir i fer servir amb els infants.

Durant l'execució del taller us facilitarem dinàmiques i orientacions didàctiques per a organitzar una cantada.

4.3. EL CARNAVAL

4.3.1 DESCRIPCIÓ I ORIGEN DEL CARNAVAL

DESCRIPCIÓ:

El carnaval és un període de divertiments públics que precedeix l'època d'austeritat i penitència de la quaresma. És un temps en què tot està permès i qualsevol pot canviar de personalitat: "per carnaval tot s'hi val".

Ahora és un temps d'igualtat entre persones i es permet el relaxament de les rígides normes socials quotidianes; sols hi ha una llei que tothom ha de seguir: la gresca, i qui no hi participi n'haurà de conèixer les conseqüències.

Antigament, en alguns pobles del principat, els joves sortien al carrer el dia de carnestoltes amb baietes de pal o escombres untades de fang o bé cendra i embrutaven a tothom qui no anés disfressat.

Durant aquests dies, la gent que no era partidària de celebrar aquesta festa, es quedava tancada a casa a esperar l'època de quaresma, moment en què es girava la truita.

També era molt habitual efectuar queixes públiques a la plaça major de la vila. L'orador, però, sovint anava amagat rere una màscara que li cobria el rostre i amb una disfressa que li dissimulava les particularitats físiques, i es permetia parlar sense pèls a la llengua.

En aquests parlaments, era habitual que sortissin a la llum els drapets bruts d'aquells qui exercien algun domini sobre el poble, sobretot les persones acabalades, les autoritats o els clergues i per això era normal que aquests estaments mirassin amb mals ulls la festa del carnestoltes perquè també simbolitzava un daltabaix de la moral popular.

ORIGEN:

No hi ha cap manifestació social, del tipus que sigui, que s'hagi produït perquè sí, sense la intervenció de raons i motius poderosos. Totes provenen de l'evolució d'unes tradicions que, envernissades per la superposició de cultures diferents, han anat evolucionant, deformant-se o conformant-se, estilitzant-se o completant-se. Fins i tot pot ser que algunes hagin perdut el sentit originari, comptant que d'entrada n'hagin tingut algun.

És per això que per entendre el nostre carnestoltes actual n'hem de conèixer les arrels. No se sap exactament d'on surt aquesta idea de disbauxa sense lleis, però en trobem un precedent clar a les antigues celebracions romanes.

Tres són les celebracions de l'antiga Roma que poden haver aportat alguna cosa al nostre carnaval: les saturnàlies d'hivern, les lupercàlies celebrades a mitjan febrer i, potser també, les matronals.

Saturnàlies: eren les festes dedicades al Déu Saturn, que era el protector de l'agricultura. Les saturnals duraven del 17 al 23 de desembre, i mentre se celebraven, s'interrompien les accions militars, es tancaven les escoles i els tribunals, no es

reunia el senat i es donava la llibertat a alguns presos.

Els esclaus lluien les millors gales dels seus senyors i seien a la taula dels amos, i aquests els servien, així estrafeien les maneres del senyor i en descobrien els defectes. També s'autoritzaven les loteries i els jocs d'atzar que estaven prohibits la resta de l'any.

Lupercàlies: eren les festes de purificació celebrades a Roma el 15 de febrer de cada any davant la gruta sagrada on es trobaren els bessons Ròmul i Remus. En honor al Déu Luperco se sacrificaven algunes cabres i un gos. Tot seguit, dos joves abillats amb les pells dels animals sacrificats, corrien a l'entorn del platí i colpejaven amb tires de pells les dones que volien ser fecundes.

Matronals: diu la llegenda que Roma va ser fundada per Ròmul i Remus, i un d'ells, Ròmul, intentà poblar la seva nova ciutat, però com que d'entrada no ho va aconseguir, la convertí en un asil de desertors i canalles.

Li va ser difícil, amb tal gentalla, aconseguir mullers per als seus ciutadans i per això va decidir organitzar uns jocs on convidarien els seus veïns, junt amb les seves filles i mullers. Els romans van raptar les dones i van vèncer els seus familiars, excepte els més forts, els Sabins. Llavors, les dones van fer aturar el combat intercedint a favor dels romans i finalment van acabar vivint tots junts en germanor.

Aquesta llegenda, doncs, justifica les matronals, les festes dedicades a les dones romanes, que durant aquesta celebració gaudien de plena llibertat i se'ls reconeixia el dret a prendre iniciatives, tant sexuals com agressives, contra els homes.

EL CALENDARI DE CARNAVAL

Carnestoltes és una festa lunar que se celebra en una lluna determinada i en una fase concreta d'aquesta: mai no veurem la lluna en els darrers dies.

Totes aquestes festes lunars o mòbils de l'any depenen del primer pleniluni de primavera i és a partir d'aquest dia que es poden localitzar aquestes festes al calendari.

Les festes dedicades al carnestoltes no sempre comencen a tot arreu el mateix dia. La data més primerenca és la de la Puríssima, el 8 de desembre, ja que la nit de la vigília se celebrava, en algunes contrades, el primer ball de disfresses.

Hi ha, però, qui considera que l'inici del carnaval és la festa de Nadal: "de Nadal a carnestoltes, set setmanes desimboltes". O bé que el temps de disbauxa és el mateix que el de penitència. "Ara vénen set setmanes, totes set per dejunar, i set que ja n'hem passades totes de viure i folgar".

El més corrent, però, és marcar l'inici de carnaval el dia de Sant Antoni, el 17 de gener:

Per Sant Antoni comença a fer el toni; per Sant Antoni, comença a fer el toni; per Sant Sebastià, comença a bogejar. L'endemà de Sant Antoni, comencen a sortir el boig i el dimoni.

Aquesta és la data que la majoria d'estudiosos prenen com a punt d'inici, però són els tres darrers dies de festa, els que tothom espera amb impaciència i celebra amb plenitud.

4.3.2 PROPOSTA D'ACTIVITATS

NOM DE L'ACTIVITAT, BLOC 'TALLER': LA DANSA D'"EL CARNESTOLTES"

*Carnestoltes, quinze voltes,
de Nadal a mes a mes,
tot lo dia fossin festes,
la quaresma mai vingués.*

Edat participants: 4-7 anys

Objectius:

- . Rebre, mitjançant l'execució d'una dansa, al Rei Carnestoltes.
- . Gaudir del fet de ballar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.
- . Fer grup.

Grups:

El nombre de participants pot ser tan nombrós com es vulgui, però, per poder ballar la dansa, cal un mínim de 8 persones.

Material necessari:

- . Espai ampli (exterior o interior) i lliure d'objectes
- . Equip de música
- . Enregistrament de la cançó o música en directe. El Galop, danses catalanes i jocs dansats

*Ed. TRAM, El sac de Danses
El Carnestoltes; El Galop 1, núm. 9*

Descripció a grans trets del que es vol fer: L'activitat en si proposa celebrar la festa del carnestoltes amb els infants de l'esplai, utilitzant el recurs educatiu de la dansa i l'expressió del cos. El motiu de l'activitat és preparar una dansa per rebre el Rei del Carnestoltes amb els més petits de l'esplai.

Seqüenciació de l'activitat: (proposta didàctica)

Durada: 1 hora

Descripció i origen de la dansa:

El ball del carnestoltes és un dels més populars i més estesos arreu del territori català.

En Tecla, un treballador dels encants Barcelonins, va compondre la melodia i lletra d'aquesta cobla, que ràpidament es va popularitzar.

Abans de dijous gras, sortia pels carrers tot cantant aquesta cançó i vestit de senyor, però en lloc de dur bastó, duia una canya d'escombra. La canalla el seguia i ballava al seu voltant.

Lletra:

A setze, a setze,
A setze el vi,
El pobre carnestoltes
Acaba de morir.
A setze, a setze
A setze el vi,
El pobre carnestoltes,
Acaba de morir.

I també es canta la versió:

a setze, a setze
a setze el pa.
El pobre Carnestoltes
acaba d'arribar.

Estructura musical: A, A (musicals) A, A (cantades).

Blocs de moviment:

Posició inicial: Els balladors es disposen en rotllana i amb les mans agafades i mirant al centre.

Al centre de la rotllana hi ha una persona que s'encarrega de fer la murga als altres mentre ballen.

La dansa té dues parts coreogràfiques que coincideixen amb les frases musicals.

La primera frase de la cançó és musical de dues estrofes senceres, on els balladors giraran amb pas de galop en sentit contra horari, i a la repetició, en sentit horari.

El ballador del centre, mentrestant, ballarà sol i farà pessigolles a la resta.

La segona part és com la primera, però es canta la lletra de la dansa, i els balladors, encara amb pas de galop, aniran cap al centre de la rotllana i després cap enfora.

El ballador del centre continua fent pessigolles.

També es pot trencar la rotllana i amb en Tecla al davant, i sense deixar el pas de Galop, es poden fer diferents figures coreogràfiques associades a la corrandà, com ara serps, cargols o petits ponts.

Orientacions didàctiques: (per ajudar a l'aprenentatge i la interiorització de la coreografia)

. Amb els infants asseguts a terra, o en cadires, els proposem escoltar la cançó, portant la pulsació damunt les cuixes a l'estrofa musical, i a les galtes, a l'estrofa cantada.

. Podem marcar amb les mans les repeticions de cada estrofa, aturant la pulsació, i també el final amb un moviment descendent de les mans cap a les cuixes, i d'aquesta manera, estarem facilitant la interiorització de l'estructura coreogràfica.

. Parlem amb els infants de la cançó que hem escoltat i els demanem quines coses en poden destacar. Podem guiar-los amb les preguntes següents:

- Quina era l'estrofa de la cançó?

- Sonava sempre de la mateixa manera?

- Quantes vegades sonaven les estrofes musicals, i quantes les cantades?

- Quins instruments sonaven? I les veus, com eren?

- Portàvem sempre la pulsació en el mateix lloc? Quan canviàvem?

- Per què ens aturàvem i en quin moment?

- Què diu la lletra de la cançó?

. Tornem a escoltar l'àudio de la cançó i proposem als infants que acompanyin la pulsació sols, d'aquesta manera, podem comprovar si tenen clara l'estructura.

. Ens posem dempeus i podem treballar l'estructura coreogràfica amb desplaçament. Caminem a les estrofes musicals, canviant de sentit a la repetició de l'estrofa, i saltem sense moure'ns de lloc, a l'estrofa cantada, aturant-nos en la repetició.

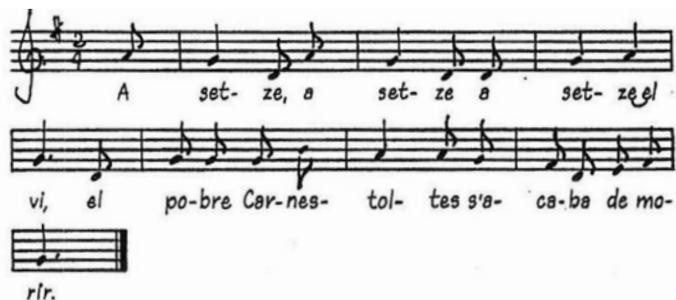
. Podem proposar als infants de fer una rotllana, i que, sense desplaçament, cadascú s'inventi dos moviments diferents, que marquin la pulsació i les parades de cada bloc.

. Els podem explicar la història d'en Tecla i l'origen de la dansa.

Avaluació:

Objectius:

- . Rebre, mitjançant l'execució d'una dansa, al Rei Carnestoltes.
- . Gaudir del fet de ballar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.
- . Fer grup.

NOM DE L'ACTIVITAT, BLOC 'TALLER': L'ELECCIÓ DEL REI DE CARNESTOLTES I "LA SOLIPANTA"

*Carnestoltes, quinze voltes,
de Nadal a mes a mes,
tot lo dia fossin festes,
la quaresma mai vingúes.*

Edat participants: 5-8 anys

Objectius:

- . Escollir, mitjançant l'execució d'una dansa, el Rei Carnestoltes.
- . Gaudir del fet de ballar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.
- . Fer grup.

Grups:

El nombre de participants pot ser tan nombrós com es vulgui, però, per poder ballar la dansa, cal un mínim de 4 persones.

Material necessari:

- . Espai ampli (exterior o interior) i lliure d'objectes
- . Equip de música
- . Fragments musicals
- . Enregistrament de la cançó o música en directe. "Corrandes" la Solipanta, núm. 14

Descripció a grans trets del que es vol fer: L'activitat en si proposa celebrar la festa del carnestoltes amb els infants de l'esplai, utilitzant el recurs educatiu de la dansa i l'expressió del cos. El motiu de l'activitat és escollir el Rei del Carnestoltes i els seus patges entre els infants més petits de l'esplai.

Seqüenciació de l'activitat: (proposta didàctica)

Durada: 3 hores, una tarda d'esplai

Descripció i origen de la dansa:

La fadrinalla de Senterada, el diumenge abans del fallar, escollia la persona que havia de regir el carnestoltes i els que havien de fer de cor.

Aquesta elecció es feia mitjançant el joc-dansa de la Solipanta, que consistia a dividir les persones en dos grups:

Els uns eren qualificats de Peres i els altres de Joans. El joc era menat per un casat.

Cada grup s'estenia en filera, els uns davant dels altres i tots els balladors havien d'estar amb els braços estesos i si els abaixaven havien de pagar penyora.

El director anava donant les instruccions coreogràfiques i els balladors les duïen a terme:

Que s'ajupi en Pere

que volti el Joan

en Pere que salti

que rodi en Joan

que en Joan s'ajupi

que marxi en Pere

i que faci camades per sobre en Joan

D'aquesta manera, quan es volia prendre alè es cantava:

Patllari pica fort

Patllari pica fort

del tio, tio, tio.

Patllari pica fort

Patllari pica fort

del tio del ninot.

Cada grup havia de fer el que manava qui dirigia el ball.

En ajupir-se havien d'arribar a asseure's gairebé a terra, però sense tocar-hi.

Els de l'altre grup se'ls havien d'acostar i fer-los un giravolt passant-los la cama per damunt. Uns havien d'estar sempre amb els braços estesos i era molt difícil de fer tots aquests exercicis seguint el ritme i sense ensopegar perquè qui no ho feia bé o topava s'empenyorava davant de tot el poble.

Els qui miraven, comptaven les errades que un feia i quan donaven la dansa per acabada, havia de pagar l'estipulat tantes vegades com havia esguerrat el joc.

Lletra:

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que camini en Pere, que vagi avançant,
faci una camada per sobre en Joan.

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que la balli en Pere
i també el Joan.

Ai la Solipanta que n'és un gran ball.

Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio, tio, tio.
Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio del ninot. (bis)

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que s'ajupi en Pere, que volti en Joan,
en Pere que salti per sobre en Joan.

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que la balli en Pere
i també el Joan.

Ai la Solipanta que n'és un gran ball.

Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio, tio, tio.
Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio del ninot. (bis)

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que en Joan s'ajupi, que marxi en Pere,
que faci camades per sobre en Joan.

Ai la Solipanta que n'és un gran ball,
que la balli en Pere
i també el Joan.
Ai la Solipanta que n'és un gran ball.

Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio, tio, tio.
Patllari pica fort
Patllari pica fort
del tio del ninot. (bis)

Estructura musical: A, A', B,B, A, A', B,B, A, A', B,B.

Blocs de moviment:

Posició inicial: dues fileres de parelles encarades i distanciadetes les unes de les altres amb l'amplada dels braços en creu.

La dansa de la Solipanta té tres parts coreogràfiques:

A Ens mana les accions dels Peres i els Joans

A' Es repeteix cada vegada

B Canvia el ritme i el pas de dansa

A: Durant la introducció de la melodia, tots els balladors van alçant els braços lentament, fins a posar-los estesos en creu a l'alçada de les espatlles.

Quan comença la lletra de la cançó, fem balanceig dreta-esquerra.

Quan diu "que balli el Pere", els balladors de la filera dels Peres fan una volta sobre ells mateixos, sense abaixar els braços, i quan diu "que la balli en Joan", exactament el mateix, però els de la filera dels Joans.

Quan diu "ai la Solipanta que n'és un gran ball", tornem a fer balanceig.

A': Quan la lletra diu "ai la Solipanta que n'és un gran ball" fem balanceig dreta-esquerra, i durant les accions, els Peres i els Joans fan el que mana la lletra; per exemple: que en Joan s'ajupi, que marxi en Pere, que faci camades per sobre en Joan.

B: Els Patllaris es poden fer de moltes maneres; una de les opcions és que tots els balladors s'agafin de les mans fent un cercle, i el facin girar en sentit contrari, amb pas de galop, i a la repetició, en sentit horari, amb el mateix pas.

L'altra opció és fer grups de quatre persones (2 Peres i 2 Joans) i fer molinets amb la mà dreta, saltant amb pas de galop, i en la repetició, molinets amb l'esquerra, amb el mateix pas.

Els molinets consisteixen a posar totes les mans dretes de tots els balladors l'una sobre l'altra, fent una figura que permet giravoltar.

ACTIVITAT 1: PRESENTACIÓ I REPARTIMENT D'EQUIPS

Per motivar l'activitat, expliquem als nens que per fer l'elecció del rei Carnestoltes i els seus patges els repartirem en dos equips, com es feia anys enrere als pobles.

"La fadrinalla de Senterada, escollia la persona que havia de regir el carnestoltes i els que havien de fer de cor.

Aquesta elecció es feia mitjançant el joc-dansa de la Solipanta, que consistia en dividir les persones en dos grups:

Els uns eren qualificats de Peres i els altres de Joans".

Els dos equips hauran de competir l'un contra l'altre, amb la dansa de la Solipanta, i l'equip guanyador escollirà el Rei i els seus patges i encetaran la desfilada de disfresses, que es pot fer amb tots els membres de l'esplai.

ACTIVITAT 2: ESCALFEM PER COMPETIR

Per escalfar el cos i posar-se en moviment, podem preparar algun joc fàcil que es pugui fer amb dos equips, però amb el requisit que s'ha d'anar amb els braços estesos en creu, com a la dansa de la Solipanta, i sense abaixar-los.

Guanyarà l'equip més ràpid i es penalitzaran els membres dels equips que abaixin els braços.

Ex.:

- curses corrent endavant
- de costat
- enrere
- un circuit d'obstacles...

Més tard, amb els participants per equips, cara a cara, els fem un concurs, en el qual guanyarà el primer equip tots els membres del qual facin el moviment que se'ls proposa més ràpidament que els altres.

Aquest concurs es pot fer amb música de fons.

Moviments:

- ajupir-se
- seure a terra
- rodolar a terra
- posar un genoll a terra
- estirar-se
- saltar
- posar el nas a terra
- fer una tombarella...

A continuació, els proposem una competició: quin dels dos equips és més ràpid a reaccionar a unes accions, que seran per a un equip o per a l'altre.

Dos monitors diferents han de cronometrar el temps que tarden a reaccionar els equips i a fer el moviment que se'ls ha manat.

Moviments:

- que balli en Pere
- que balli en Joan
- que s'ajupi en Pere
- que volti el Joan
- en Pere que salti
- que rodi en Joan
- que en Joan s'ajupi
- que marxi en Pere

I un parell d'especials que s'han de practicar:

- En Joan fa camades per damunt d'en Pere, mentre aquest s'ajup.
- En Pere fa camades per damunt d'en Joan mentre aquest s'ajup.

ACTIVITAT 3: LA DANSA DE LA SOLIPANTA

Escoltem una vegada entre tots la música de la dansa de la "Solipanta" i proposem als nens que escullin quatre representants de cada equip per ballar la dansa davant de la resta.

Donem un paper als nens escollits pels altres perquè, amb l'ajuda d'un monitor, llegeixin la lletra i puguin practicar els moviments de la Solipanta.

A banda d'això, també s'hauran de practicar els moviments del Patllari.

Amb la resta, preparem i ensenyem la cançó per poder-la cantar i per acompanyar els infants que ballaran la dansa.

Quan ho tenim tot assajat, és el moment que els dos equips competeixin amb l'execució de la dansa davant de tots els membres de l'esplai, que seran els encarregats de votar l'equip guanyador.

D'entre els infants de l'equip guanyador, triarem una persona per ser el Rei del Carnestoltes, i els altres membres del grup seran la cort.

Avaluació:

Objectius:

- . Escollir, mitjançant l'execució d'una dansa, el Rei Carnestoltes.
- . Gaudir del fet de ballar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'una festa i una ballada popular.
- . Fer grup.

Al, la so - li - pan - ta que n'és un gran ball. Que en
Pe - re ca - mi - ni, que va - gi_a - van - çant, fa -
ci_u - na ca - ma - da per so - bre_en Jo - an.

NOM DE L'ACTIVITAT, BLOC 'TALLER': EL TIO FRESCO

Edat participants: 6-8 anys

Objectius:

- . Gaudir del fet de ballar i jugar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'un joc-dansa.
- . Respectar les normes del joc i saber acceptar els resultats.

Grups:

El nombre de participants ha de ser nombrós, amb un mínim de 10 persones.

Material necessari:

- . Espai ampli (exterior o interior) i lliure d'objectes
- . Equip de música
- . Mocadors o fulars de roba per a tots els participants

- . Paper de diari, tisores i cinta adhesiva
 - . Fragments musicals
 - . Enregistrament de la cançó o música en directe.
- El Galop, danses catalanes i jocs dansats

Ed. TRAM, *El sac de Danses*
El tio fresco; El Galop2, núm. 2

Descripció a grans trets del que es vol fer: L'activitat en si proposa ensenyar una dansa-joc als nens i nenes de l'esplai.

Seqüenciació de l'activitat: (proposta didàctica)

Durada: 1 hora

Descripció i origen de la dansa:

El ball del "tio fresco" és una dansa que es ballava per carnaval, o bé en trobades familiars com la matança del porc. També és conegut amb el nom del "Patllari" o "El tio tio".

Els balladors feien una llarga filera, els uns darrere dels altres i duent una camisa fora de les calces i un ninot de paper lligat al capdavall.

Tots anaven proveïts amb una teia, una candelera o un combustible amb el qual havien de procurar d'encendre el paper del ballador més proper.

El ballador que es deixava cremar el ninot quedava fora de concurs i havia d'abandonar el joc, i el seu darrer havia d'avançar per tal d'ocupar els llocs buits.

No es donava el ball per acabat fins que no quedava un sol ballador amb el ninot sencer.

Aquest ball es feia al so d'una cançó que a Prats de Molló, terra del seu origen, es canta amb aquesta lletra:

Jo te l'en cremaré,
el tio, tio, tio.
Jo te l'en cremaré,
el tio de paper.

No me l'en cremaràs,
el tio, tio, tio,
no me l'en cremaràs,
el tio del detràs.

Beurem vi del bo,
de la bota, bota, bota,
beurem vi del bo
de la bota del racó;

beurem vi dolent,
de la bota, bota, bota
beurem vi dolent
de la bota del torrent.

A l'enregistrament que us proposem, però, la lletra és la següent:

Jo te l'encendré,
el tió, tió, fresco.
Jo te l'encendré,
el tió de paper.

Tu no l'encendràs,
el tió, tió, fresco.
Tu no l'encendràs,
el tió del detràs.

Estructura musical: A, B, A, B.

Blocs de moviment: (aquesta dansa té dues possibilitats coreogràfiques)

PRIMERA VERSIÓ

Posició inicial: tots els balladors amb les mans agafades fent un cercle i mirant al centre. Un voluntari al mig de la rotllana, amb un mocador enganxat als pantalons.

Durant la seqüència musical A, tots els balladors fan girar el cercle en sentit contra horari, amb pas de galop i les mans agafades, i el ballador del centre balla com vol, ensenyant als altres el mocador que porta enganxat als pantalons.

Durant la seqüència musical B, tots els balladors del cercle es deixen anar de les mans i van alternant un salt endavant i un enrere (un a cada compàs), intentant agafar el mocador del voluntari del centre, que pot córrer lliurement per impedir-ho.

En el cas que algun dels balladors prengui el mocador, se'l col·locarà penjat dels pantalons, i es posarà al mig de la rotllana en reprendre la dansa.

SEGONA VERSIÓ

Posició inicial: tots els balladors, formant una filera i amb un ninot de paper enganxat a la vora de la camisa o samarreta.

Durant la seqüència musical A, tots els balladors van saltant amb pas de galop, seguint l'ordre de la filera, que serà dirigida per un voluntari.

Durant la seqüència musical B, tots els balladors aniran alternant salts endavant i enrere (un a cada compàs), per tal de prendre el ninot de paper del company del seu davant.

El ballador que s'ha quedat sense ninot queda eliminat del joc, i guanyarà l'última persona que quedi amb el seu ninot enganxat a la camisa.

Orientacions didàctiques:

. A causa de la complexitat física del salt endavant i enrere, caldrà practicar-lo bastant abans de fer la dansa.

Per practicar l'impuls en el salt, podem fer curses per equips, saltant amb els peus junts endavant, a peu coix, saltant enrere... Podem jugar al joc de pica-paret, però en lloc de fer-ho corrent, proposem de jugar-hi saltant amb els peus junts.

. Per altra banda, també s'ha de practicar el fet de posar i treure el mocador, per tant, podem donar els mocadors als infants i experimentar una mica. Podem lligar-lo de diferents maneres, posar-lo als pantalons, treure'l, posar-lo a un company, posar-se'l mútuament amb una parella...

I per practicar el fet de treure el mocador, podem fer competicions en parelles, on se l'han de treure l'un a l'altre.

AVALUACIÓ:

Objectius:

- . Gaudir del fet de ballar i jugar en grup.
- . Ser conscient de les possibilitats de moviment del nostre cos.
- . Compartir i participar activament d'un joc-dansa.
- . Respectar les normes del joc i saber acceptar els resultats.

Jo te l'en - cen - dré el ti - ó, ti - ó Fres - co,
jo te l'en - cen - dré el ti - ó, de pa - per.
Tu no l'en - cen - dràs el ti - ó, ti - ó Fres - co,
tu no l'en - cen - dràs el ti - ó, del de - tràs.

4.4. SANT JORDI

4.4.1. DESCRIPCIÓ I ORIGEN DE SANT JORDI

El seu nom era Jordi, Georgios en grec, que vol dir pagès, el que cultiva la terra. La tradició conta que era un soldat romà, natural de Capadòcia, a la província romana de l'Àsia Menor i l'actual Turquia, que va morir màrtir, testimoniant la seva fe en Crist, sota l'Imperi Dioclecià, a començament del segle IV. El santoral romà estableix la seva commemoració el dia 23 d'abril.

Molts erudits insisteixen a negar l'existència històrica de Sant Jordi per la manca de documentació acreditada. També va en contra seva l'exuberància del seu llegendari, que confon i barreja gestes prodigioses pròpies d'herois o semidéus del paganisme amb les virtuts més extremades d'un Sant cristià.

Entre les ombres de la història i les clarors de la llegenda, la tradició ens ha tramès que Jordi, fill d'una noble família cristiana, va ingressar a la milícia romana i, per la seva valentia, va ascendir ràpidament de comandament i es guanyà el reconeixement de la tropa i dels seus superiors.

L'any 302 es veu obligat a triar entre la seva carrera militar i la fidelitat al seu Déu, la seva enteresa es decanta cap a l'objecció de consciència a l'edicta imperial. Per haver manifestat públicament la seva fe cristiana va ser durament jutjat per un tribunal constituït per setanta reis perversos i va resistir set anys al martiri mantenint la seva fe en Jesucrist.

A causa del seu martiri és venerat arreu de l'imperi bizantí i honorat com a patró de l'ordre de cavalleria (els equites de la milícia romana, d'Orient a Occident). Durant l'època medieval, el cavaller Jordi esdevé un dels sants més invocats per la devoció popular a tot Europa, on podem trobar relíquies seves.

La iconografia l'ha representat com un heroi de gran bellesa, amb cabellera daurada, amb el senyal de la creu a la cuirassa i a l'escut, ferint d'una llançada el monstre infernal caigut sota les potes del seu cavall.

No obstant això, la figura del Sant pren importància arran de la llegenda que l'enfronta contra el drac (símbol del mal). En aquest sentit, representa el tema de la lluita d'un home contra un monstre, drac, lleó o serpent, que és quasi una constant en la mitologia universal. Podem trobar exemples d'aquest fet en les diverses civilitzacions de l'extrem orient, en la mitologia grega i en els pobles nòrdics. En totes les variants, el drac té un significat simbòlic

negatiu, símbol del mal, l'adversitat i la desgràcia, que guarda tresors desitjats per l'home, dones verges, riqueses materials i, més simbòlicament, la saviesa o la immortalitat. Aquest sentit negatiu i diabòlic és el més estès de la llegenda de St. Jordi i el drac i ha estat motiu d'inspiració per a tota mena d'artistes que han reproduït escenes de la llegenda, especialment la que mostra St. Jordi quan mata el drac i allibera la donzella, en escultures, pintures, vitralls, tapisseries, brodats, etc.

Hi ha també interpretacions naturalistes d'aquesta llegenda de St. Jordi que ens allunyen d'una connotació cavalleresca o guerrera, i ens apropen a uns components relacionats amb la natura, la fertilitat i la terra. Així, Joan Amades ens diu que: "St. Jordi és venerat com a protector del blat i dels cereals en general. Jordi originàriament equival a pagès o camperol". També diu que: "St. Jordi sembla ser el succedani d'una primitiva divinitat agrària molt arcaica, afavoridora del traspàs del temps fredorós al de primavera". Recolzant-se en aquest fet, Amades descriu tot un seguit de processons, peregrinacions i aplecs primaverals, de caràcter agrícola, que diferents pobles iniciaven la diada de St. Jordi, com són: la processó de "matar la cuca", les fires de roses, el recull de valeriana, etc.; totes elles, lligades a idees de fertilitat i de fecunditat vegetal i animal.

La primavera arriba amb St. Jordi. Segons la llegenda St. Jordi mata el drac (símbol de l'hivern) i neix la rosa (símbol de la primavera). Ja en l'època dels romans corrien les festes en honor a la deessa de les flors (Flora), també en el seu honor es componien cançons himnes i poesies, que eren premiats. Aquest és l'origen dels Jocs Florals.

Sigui per una raó o una altra, la devoció a St. Jordi, segons sembla, es va estendre ben aviat per l'Orient i Occident, però no serà fins a l'època de les croades, és a dir, a partir del segle XI, que el culte comença a arrelar fort. A Catalunya, la devoció a aquest Sant va començar al segle XIII, quan els guerrers que havien tornat de lluitar contra els sarraïns i els turcs van popularitzar la tradició pietosa que havien conegut a terres llunyanes, i el Sant cavaller va esdevenir un bon advocat i protector dels exercits catalans, i els reis i institucions en fomentaren el patronatge. Ja es veu, doncs, que eren els militars i els nobles els qui veneraven el Sant, el poble el veia com a patró dels més poderosos i no el sentia gents propi —això passava al principat ja que a València i a les Illes se celebrava la diada ja des del segle XIV. Al Principat es va popularitzar la diada a partir de les institucions: El Consell de Cent l'any 1378 adquirí una relíquia del Sant a partir de la qual va declarar festiu el dia 23 d'abril. L'any 1456 es reuneixen les Corts Catalanes i la decreten festa de precepte¹.

Antigament les classes aristocràtiques durant aquests dies celebraven festes cavalleresques al Born, com ara torneigs, de les quals eren excloses les classes populars i on les dames eren obsequiades amb roses i flors. Segles després, el costum d'obsequiar l'estimada amb una rosa es va anar estenent i ha arribat a ser, i ho és encara actualment, una festa típicament celebrada arreu de Catalunya per tothom.

La festa ha presentat sempre un caire nacionalista, el símbol de la qual ha estat la senyera.

Darrerament assenyalarem la coincidència d'aquest dia amb la celebració de la diada del llibre, que commemora la mort de Miguel de Cervantes, prenent potència i difondre una de les

eines més importants pel desenvolupament educatiu de l'home. Malgrat que els orígens no tenen arrels populars, a poc a poc s'ha anat introduint la seva pràctica i fent usual l'estreta relació d'aquest fet amb altres sentits de la festa.

4.4.2. PROPOSTA D'ACTIVITATS

En aquest bloc us presentem un recull de cançons, dites populars i llegenda relacionades amb la festivitat de Sant Jordi. Durant l'execució del taller us donarem recursos pràctics per a dinamitzar aquesta festa mitjançant la música.

POEMES I DITES DE SANT JORDI

SANT JORDI

Per l'abril,
llibres i roses mil.
Adéu, Sant Jordi,
fins l'any que ve,
que, si em deu salut i vida,
ja us prometo que tornaré.

LA ROSA

Jo voldria, en un pom,
una rosa de cent fulles
d'un color roig com la sang
i de fulles punxegudes.
A l'abril la colliré
-oh, la rosa de cent fulles!
i a Sant Jordi la duré,
cavaller de Catalunya...
d'un color roig com la sang
i de fulles punxegudes.

UNA ROSA

Sant Jordi, santa diada
del passat i l'avenir,
Fe i Pàtria nostrada
del meu cor fas sobreixir.
Oh, la bella matinada!
Quina joia de collir
una rosa perlejada,
una rosa a mig obrir!

SANT JORDI GLORIÓS

Sant Jordi té una rosa mig desclosa,
pintada de vermell i de neguit;
Catalunya és el nom d'aquesta rosa,
i Sant Jordi la porta sobre el pit.
La rosa li ha contat gràcies i penes
i ell se l'estima fins qui sap a on,
i amb ella té més sang a dins
les venes per plantar cara a
tots els dracs del món.

¹ Referent a aquesta última dada, hem trobat dues dates diferents, el senyor Pep Alsina al seu llibre *Cançons i Danses per celebrar les festes, St. Jordi i festes de primavera* cita l'any 1456 com l'any en què les Corts Catalanes decreten el 23 d'abril festa de precepte, mentre que al llibre *Festes i tradicions a l'escola (primavera-estiu)*, de J. Gairín, R. Ibàñez, entre d'altres, citen aquest fet a l'any 1459. Ho hem atribuït a la imprecisió de la història.

LLEGENDA

Avorrit i ajagut dalt d'un penya-segat,
inquiet i pensatiu està el nostre drac;
decideix baixar al poble i donar-hi un tomb,
quan hi arriba, el vigia alerta tothom.
"Un gripau com un Sant Pau s'acosta per ponent"
i la gent del poble crida "i ara què farem?";
divertint-se el drac empaita un gos esverat,
una dona que fa mitja i un soldat armat.

Afamat després de córrer va a buscar menjar,
ara entra al magatzem del gran castell reial,
els soldats que vigilen han fugit corrents,
i el rei convoca una assemblea urgent.

"No pot ser que el drac s'empassi tots els béns reials,
cal que aquí hi col·labori tot el poble ras.
cada dia un vilatà portarà dos xais,
ben rostits i adobats els durem al drac".

Ha passat un llarg any i ja no queda bestiar,
aus, conills, gats i vaques tot s'ho menja aquest drac...

A vos rit i ajo-gut dalt d'un penya-se-gat in-qui-et i pen-sa-tu so-la-vet no-tes dret, de-ti
dent bai-xar al po-ble i do-nar-him tomb, quan ar-ri-be el vi-gi-a a les-ha tot-hom. Un gri-pau
com un sant Pau s'a-cos-ta per po-nent i la gent del po-ble crida i-a-ra què fa-rem? di-ven-
tat-se el drac em-pai-ta un gos es-ve-rat, u-na do-na que fa mitja i un sol-dat ar-mat.
CODA
Oh sant-Jor-di, tu que t'abra i bon-da-dit sempre se-ria el noi-tre-ri.

EL DRAC DE SANT JORDI

1.- Diu la llegenda que un drac terrible va esfereir Montblanc.
Era cap gros, orelles en punxa i cua exorbitant.
Potes de llangardaix ales de rat-penat, dents esmolades i urpes de gat.

**Canta aquesta cançó del drac espantós. AH! AH! AH! AH!
AH!AH! UH! UH! UH! UH! UH!**

2.- Diu la llegenda que el drac famèlic va devorar el bestiar.
Homes armats amb llances i espases no el van poder espantar.
El rei els va cridar i va determinar que un vilatà calia entregar.

Canta aquesta cançó...

3.- Diu la llegenda que la princesa la sort li va tocar.
Digna i plorosa molt temerosa al cau del drac anà.
De sobte un cavall blanc s'atura al seu davant i veu un jove tot galopant.

Canta aquesta cançó...

4.- Diu la llegenda que era Sant Jordi, aquell bon cavaller.
Jo et salvaré d'aquest drac ferotge! -Li va dir el noi content.
Se sent un bram molt fort del drac que llança foc; Sant Jordi el caça i el deixa mort.

Canta aquesta cançó...

1. 2.
Diu la lle-gen-da que un drac te-ri-ble va es-fe-reir Mont-blanc.
E-ra cap gros o-re-lles de pun-tai-cua ex-or-bi-tant Po-tes de
lan-gar-daix a-les de rat-pe-nat, dents es-mo-la-des i ur-pe-de
gat. Can-ta-ques-ta can-çó del drac es-pan-tós.
Ah! ah! ah! ah! ah! ah! Uh! uh! uh! uh! uh!

PER SANT JORDI

SURT SOL SOLET.
TOTS TENIM FRED.
VINE PER SANT JORDI,
VINE SOL SOLET.

SI TU NO VÉNS NO PUC SORTIR.
VINE PER SANT JORDI,
VINE AL MEU JARDÍ, AL JARDÍ.

SI TU NO VÉNS NO PUC SORTIR
VINE PER SANT JORDI,
VINE AL MEU JARDÍ, AL JARDÍ.

Surt Sol so-let. Tots te-nim fred. Vi-ne per Sant
Si tu no vens. No puc sor-tir. Vi-ne per Sant
Jor-di, vi-ne Sol so-let. Al jar-di
Jor-di vi-neal meu jar-di.

PER SANT JORDI, PER SANT JORDI...

SANT JORDI NO TENIA CAP SOLDAT

Sant Jordi no tenia cap soldat,
Sant Jordi no tenia cap soldat,
Sant Jordi no tenia cap soldat,
ell sol va matar el drac.

Sant Jordi la princesa va salvar,
Sant Jordi la princesa va salvar,
Sant Jordi la princesa va salvar
i una rosa li va donar.

Sant Jordi avui també celebrarem,
Sant Jordi avui també celebrarem,
Sant Jordi avui també celebrarem
i una flor regalarem.

Sant Jor-di no te-ri-a cap sol-dat, sant Jor-di no te-ri-a cap sol-dat.
Sant Jor-di no te-ri-a cap sol-dat, ell sol va ma-tar el drac.

4.5 BIBLIOGRAFIA

ALONSO, M. R. i altres. *La Bolangera*
Ed. Altafulla, Barcelona, 1981

ALSINA, P. *Cançons i danses per celebrar les festes I, II, III i IV*
Editorial Graó, Barcelona, 1988

ALSINA, Pep. Propostes didàctiques al voltant de les festes: *el Carnaval, Sant Jordi, Sant Joan, la Castanyada i Nadal*. Editorial Graó, Barcelona, 1989

AMADES, Joan. *Costumari Català: el curs de l'any*. Volum 5: tardor.
Ed. Salvat, Barcelona, 1985

BUSQUÉ, M. *Violet Sant Pere i Violet Sant Pau*
Ed. La Xarxa

CAPMANY, Aureli. *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes: setembre, octubre, novembre, desembre, gener*. Ed. Laia, Barcelona, 1981

COLOMÉ, D. *El indiscreto encanto de la danza*
Ed. Turner, Madrid, 1989

DELGADO, M. *La festa a Catalunya, avui*
Ed. Barcanova, Barcelona, 1992

El sac de danses, *El sac de danses*
Ed. Hogar del libro, Barcelona, 1977

El sac de danses, *Punta i taló*
Ed. Altafulla, Barcelona, 1983

El sac de danses, *El risto*
Ed. Altafulla, Barcelona, 1987

El sac de danses, *El Galop, danses catalanes i jocs dansats*
Ed. Altafulla, Barcelona, 1994

GAIRIN, J. i altres. *Festes i tradicions a l'escola: Primavera-estiu*.
Barcelona: CEAC, 1985

GAIRIN, J. i altres. *Festes i tradicions a l'escola: Tardor-hivern*.
Barcelona: CEAC, 1985

GIMENO, Antoni. *Per carnaval tot val: l'abat dels boigs*.
Graó, Barcelona, 1985

AULADELL, J.; ISBERT, M.; LLINARES, M.; RIVAS, N.; SALA, E.; *Reculls de folklore* (estiu, tardor, hivern i primavera).
Edicions Pleniluni, Alella, 1987

LLOPART, Dolors. *Les festes de castanyes i panellets*.
Ed. Pere Rovira, 1982.

MARTÍNEZ, Pep; PUIG, Ernest. *Història i sentit d'unes tradicions*
Ed. Claret, Barcelona, 1983

PÉREZ, C. *La dansa. Ballem amb les músiques ètniques i populars*
Barcelona, 1999

PÉREZ, L. *Plec de danses*
Edebé, Barcelona, 1985

PRAT, Joan. *Les festes populars*.
Els llibres de la frontera, Barcelona, 1984.

SALA, E., i altres. *Reculls de folklore: Cantant i ballant els freds se'n van*.
Esplai Pleniluni, Barcelona, 1985

SOLER, Joan. *St. Jordi: La diada, la tradició, l'actualitat*.
Generalitat de Catalunya. Col·lecció 2000

SOLER, Joan. *Nadal Català*.
Ed. Pòrtic, Esplugues de Llobregat, 2001.

SOLER I AMIGÓ, J. *Festes tradicionals de Catalunya*
Editor Martí Casanovas, Barcelona, 1978

TRILLA, Núria. *Costumari popular del Prat de Llobregat: equinoci de tardor*.
El Prat: Ajuntament. Regidoria d'Ensenyament, 1987.

VILAR, M. *Jocs dansats*
Ed. Rosa Sensat, Barcelona, 1987

DISCOGRAFIA

Alsina, P. *Cançons i danses per a treballar les festes. Vol. 1-4*.
Ed. Graó

Ara va de bo: grup d'animació infantil amb un disc de dansa tradicional

Volum IV Danses. 1995 Picap

Cançons i balls de muntanya: Disc editat en torn al curs d'estiu que programa la FESTCAT, que inclou danses del nord del Principat.

Dansàneu. Ed. Departament de Cultura
Carme Pérez Planet: 2 cd que pertanyen al llibre
La dansa, ballem amb les músiques ètniques i populars

Col·lecció Edigsa: Té versions en espanyol de la casa Unidisc i, encara que costen una mica de trobar, contenen algunes danses de Catalunya.

Es troben sota el títol de *Danzas del mundo*

Corranda. *20 danses per a ballar*.
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. TRAM.
Conté danses de tradició popular, moltes de les quals encara es ballen actualment.

El Sac de Danses: Discs corresponents als llibres d'*El Galop i El risto*
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. TRAM.

Dansàneu 10è aniversari: Disc que es va editar amb motiu de la celebració del 10è aniversari del Dansàneu i conté un recull de danses tradicionals dels Països Catalans.

+ *dansa per ballar*. Ed. del Departament de Cultura

VÍDEOS

El Galop. *Dances catalanes i jocs dansats*.
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

Punts de dansa. *Tècnica en dansa tradicional catalana. Volum I*.
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. CPCPTC.

- www.xtec.es/recursos/musica/crestonia/crestó.htm
- www.avia.diba.es/pesse/audio.htm
- www.teranyina.net/nadal.ct

